

DR. KAZIMIERAS VALANČIUS

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

BAŽNYTINIAI JURIDINIAI ASMENYS: RELIGINĖS BENDRUOMENĖS, BENDRIJOS IR CENTRAI, JŲ TOS PAČIOS RELIGIJOS TIKSLAMS ĮGYVENDINTI ĮSTEIGTI JURIDINIAI ASMENYS

Lietuvoje neretai religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai traktuojami kaip įmonės, nes turi juridinio asmens teises. Tai rodo intensyvus susirašinėjimas su Lietuvos Respublikos Finansų ministerija, Valstybine mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos ir kt. institucijomis. Antai 2000 m. birželio 14 d. rašte Nr. 1-327-2000 Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei nurodoma, kad tiksliai Bažnyčios ir jos organizacijų prigimties, jų sakralinės, socialinės bei tikiškos paskirties nesupratimas ir jos nerespektavimas rašto¹ autorių įgalina teigti, kad egzistuoja „religinės bendruomenės“ <...> arba <...> teigti, kad religinių bendruomenių (t.y. parapijų, bendrijų ir centrų, pavyzdžiui, vyskupijų ir arkivyskupijų) realizacinės pajamos sudaro iš šių organizacijų išsiųsta produkcija, kitos materialinės vertybės, atlikti darbai. Parapijos patarnavimai, kaip antai: krikštai, santuokų palaiminimas, laidotuvės ir t.t. teikiami ne parapijos kaip juridinio asmens, o parapijoje dirbančių kunigų, kurių už šiuos patarnavimus gaunamos aukos nėra apmokestinamos valstybiniais mokesčiais. Todėl tampa neaišku, kokie darbai sudaro parapijos ar kitos religinės bendrijos realizacinės pajamas. Šiame rašte yra ir daugiau teiginių, nesiderinančių su religinių bendruomenių ir bendrijų, nors jos ir yra juridiniai asmenys, statusu“.

Straipsnio *tikslas* – pabrėžti Katalikų Bažnyčios indėlį į juridinio asmens tapimą, apžvelgti juridinio asmens pripažinimo Lietuvos Respublikos konstitucijose istorinę retrospektyvą. Straipsnyje analizuojama bažnytinių juridinių asmenų prigimtis, samprata, teisinių formų įvairovė, tradicinių bažnyčių bei religinių organizacijų statuso ypatumai. Straipsnis parengtas atsižvelgiant ne tik į Lietuvos Respublikos Konstituciją, kitus įstatymus, bet ir į Katalikų Bažnyčios dokumentus. Jame siūloma Lietuvos teisės aktuose dažniau vartoti sąvoką „bažnytiniai juridiniai asmenys“ vietoj gremėzdiškos „religinės bendruomenės, bendrijos ir centrai, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti įsteigti juridiniai asmenys“ sąvokos, pabrėžiamą tradicinių bažnytinių juridinių asmenų įtraukimo į juridinių asmenų registrą prasmę, ypatybę ir reikšmę.

¹ Pastaba. Čia kalbama apie Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos 2000 m. sausio 12 d. raštą Nr. 08-01-06/470 „Dėl religinių bendruomenių pajamų deklaravimo ir apmokestinimo“.

Įvadas. Popiežius Jonas Paulius II posinodiniame apaštališkajame paraginime *Ecclesia in Europa* pabrėžia: „Dalinės Bažnyčios Europoje nėra paprastos korporacijos ar privačios organizacijos. Veikiau jos vykdo savo veiklą savitu instituciniu matmeniu, kuris, visiškai gerbiant teisėtą pilietinę tvarką, turi būti teisiškai pripažintas“².

Daugiau kaip prieš 70 metų prof. P. Leonas rašė: „Žmonės, dirbdami po vieną, niekuomet nebūtų pasiekę tokio kultūros laipsnio nė vienoje veikimo srityje, kaip dabar yra pasiekę. Sakau, nė vienoje veikimo srityje dėl to, kad visos veikimo sritys yra savitarpy sujungtos, pareina viena nuo kitos. <...> Bene pajėgtų žmogus įsteigti tokius fabrikus, statyti tokius tiltus, tiesti geležinkelius, koki dabar yra tiesiami, jei nemokėtų kurti bendrovių ir veikti jose, bene galėtų sukaupti tiek žinių, jei neturėtų universitetų ir kitų mokslo įstaigų ir t.t. Visą tą įgyti įgalina teisė, pateikdama žmonių veikimui juridinio asmens formą“³.

Juridinio asmens sąvoką įvedė kanonų teisė, ji pateikė ir pirmąsias juridinio asmens esmės aiškinimo idėjas. XIII a. Romos popiežius Inocentas IV davė pradžia vadinamajai „fikcijos“ teorijai ir nurodė, kad juridinis asmuo egzistuoja tik žmonių sąmonėje kaip jų sąmonės produktas⁴. Juridinis asmuo neturi nei kūno, nei valios, o veikia tik per savo narius – žmones. Todėl juridinis asmuo yra *persona ficta*, t.y. pramanytas, netikras, padirbtas asmuo. Jis neturi žmogui būdingų savybių, tačiau dalyvauja įvairiuose santykiuose savo, o ne jį sudarančių narių vardu. Bet yra juridinių asmenų, kurie nėra fizinių asmenų susivienijimai, pavyzdžiui, ligoninės, mokyklos, vaikų namai ir kt. įstaigos. Jose tie fiziniai asmenys, kurie naudojami įstaigų teisių vaisiais, nėra teisių subjektai, pavyzdžiui, ligoniai, mokiniai, vaikai. Todėl prof. P. Leonas teisingai rašo: „Taigi juridinis asmuo nėra nei fikcija, nei organizmas, bet tikras asmuo, tik ne fizinis, o savotiškas, juridinis. Ne tik tai tas yra, kas turi medžiagos kūną; žodis juk yra, o jo paliesti negalima; ir visa teisė turėtų būti laikoma nesama, jei imtume reikalauti, kad galima būtų jį kūno jausmais jausti. Nuosavybės teisės neapčiuopsi, tačiau ji yra. Tą patį reikia pasakyti ir apie juridinį asmenį. Užtenka, kad teisės norma sudarė juridinį asmenį, ir jis iš tiesų yra. Ir juridinis asmuo yra teisės subjektas“⁵.

Trumpai kalbant, juridinį asmenį kuria teisės norma. Vieni juridiniai asmenys kuriami atskirų žmonių reikalams spręsti, pavyzdžiui, ūkinės ben-

² *Bažnyčios žinios*, 2003, Nr. 16 (184), p. 9.

³ P. Leonas, *Teisės enciklopedija*, Vilnius: Pozicija, 1995, p. 218.

⁴ A. Abramavičius, V. Mikelėnas, *Įmonių vadovų teisinė atsakomybė*, 2-as leid., Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1999, p. 253.

⁵ P. Leonas, *Teisės enciklopedija*, p. 220.

drijos, akcinės bendrovės ir kt. Kiti juridiniai asmenys skirti visuomenės viešiesiems reikalams spręsti. Tokie juridiniai asmenys yra korporacijos, politinės partijos, Bažnyčios ir kt.

Nors normatyvizmo teorijos kūrėjas profesorius Hansas Kelsenas ir teigia, kad teisė nekuria asmenų⁶, mums atrodo, prof. P. Leono žodžiais tariant, kad „juridiniai asmens yra teisės kūriniai. Tą atsiminus dar labiau tenka branginti teisė žmonių kultūrai kurti“⁷.

Paskelbus Lietuvos nepriklausomą valstybę, juridinio asmens teises tiki binėms organizacijoms pripažino 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija⁸. Tačiau okupavus Lietuvą ir įvedus sovietinius įstatymus, tiki binės organizacijos neteko juridinio asmens teisių. Jos atkurtos tik 1989 m., kai tų metų lapkričio 3 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos TSR Konstitucijos (Pagrindinio įstatymo) 50 straipsnio pakeitimo“⁹. Šio straipsnio 4 dalyje buvo nustatyta: „Bažnyčiai ir kitoms religinėms organizacijoms pripažįstamas juridinio asmens statusas ir užtikrinama teisė tvarkytis savarankiškai“. Šis Konstitucijos 50 straipsnio pakeitimas ir juridinio asmens statuso pripažinimas iš esmės pakeitė Bažnyčios bei kitų religinių organizacijų padėtį. Pirmiausiai tai sudarė teisinį pagrindą priimti įstatymą „Dėl maldos namų bei kitų pastatų grąžinimo religinėms bendruomenėms“¹⁰. Šis įstatymas buvo priimtas 1990 m. vasario 14 d. Juo panaikintas Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1948 m. birželio 19 d. įsakas „Dėl maldos namų ir vienuolynų pastatų, o taip pat dėl religinių bendruomenių gyvenamųjų namų nacionalizavimo“. Pagal šį įstatymą nuosavybės teisės į maldos namus, vienuolynų pastatus ir kitus pastatus buvo grąžinamos penkerius metus, t.y. iki 1995 metų, kol buvo priimtas 1995 m. vasario 23 d. įstatymas „Dėl pastatų grąžinimo religinėms bendrijoms“¹¹ ir 1995 m. kovo 21 d. „Lietuvos Respublikos religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas“¹². Antra, Konstitucijos 50 straipsnio pakeitimo įstatymas sudarė prielaidas panaikinti *l'ancien régime* norminius aktus, kurie varžė Bažnyčią,

⁶ H. Kelsen, *Grynoji teisės teorija*, Vilnius: Eugrimas, 2002, p. 171.

⁷ P. Leonas, *Teisės enciklopedija*, p. 223.

⁸ K.L. Valančius, *Lietuvos valstybės konstitucijos*, Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2001, p. 31.

⁹ Ten pat, p. 115.

¹⁰ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos (vienuoliktojo šaukimo) septynioliktoji sesija. 1990 m. vasario 7–9 d. 1990 m. vasario 12–14 d. Stenogramos, Vilnius: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo leidykla, 1990, p. 563.

¹¹ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 19–436.

¹² *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 27–600.

jos ir religinių organizacijų teises. Trečia, naujos religinės organizacijos, kurias įregistruodavo Religijos reikalų Taryba prie LTSR Ministrų Tarybos, tapdavo juridiniais asmenimis be atskiro perregistravimo. Ketvirta, Konstitucijos 50 straipsnio nuostata dėl to, kad Bažnyčiai ir kitoms religinėms organizacijoms pripažįstamas juridinio asmens statusas ir teisė vidaus gyvenime tvarkytis savarankiškai, be pakeitimų perkelta į pirmąją nepriklausomos valstybės Konstituciją – Lietuvos Respublikos Laikinąją pagrindinį įstatymą¹³.

Lietuvoje konstitucinis teisinis Bažnyčios ir kitų religinių organizacijų statusas nagrinėjamas V. Aliulio, MIC, G. Bartkaus, P. Plumpos, R. Ruškytės, E. Vaitiekienės ir kitų autorių darbuose. Tačiau vientiso darbo, nagrinėjančio bažnytinių juridinių asmenų konstitucinį teisinį statusą, nėra. Straipsnio *tikslas* – pateikti bažnytinių juridinių asmenų statuso apibrėžimą, atsižvelgiant ne tik į Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, kitų įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų nuostatas, Konstitucinio Teismo nutarimus, bet ir į Katalikų Bažnyčios dokumentus.

Bažnytinių juridinių asmenų prigimtis, samprata ir teisinių formų įvairovė. Bažnyčia ir jos organizacijos yra ypatingas socialinis, dvasinis, sakralinis junginys, nepaprastas socialinės galios ir istorinės tradicijos padarinys. Kas yra Bažnyčia? Yra daug Bažnyčios sąvokos apibrėžimų ir įvaizdžių. Antai Vatikano II Susirinkimo nutarimuose kalbama apie Bažnyčią kaip dvasinę tikrovę, Bažnyčią kaip regimąją tikrovę, Bažnyčią kaip Dievo tautą¹⁴ ir t.t. Dogminėje konstitucijoje apie Bažnyčią *Lumen gentium* pabrėžiama: „**Kristus**, vienatinis tarpininkas, savo šventąją Bažnyčią – tikėjimo vilties ir meilės bendruomenę – šioje žemėje įsteigė ir be perstojo palaiko kaip regimąją sąrangą, per kurią visiems skleidžia tiesą ir malonę. Ši hierarchiškai sutvarkyta bendrija ir mistinis **Kristaus** Kūnas, regimas sambūris ir dvasinė bendruomenė, žemiškoji Bažnyčia ir dangaus gėrybėmis praturtintoji Bažnyčia nelaikytina dviem atskirais dalykais; ji sudaro vieną sudėtinę tikrovę, suaugusią iš žmogiškojo pradmens ir dieviškojo pradmens. <...>

Tai vienatinė Kristaus Bažnyčia, kurią Tikėjimo išpažinime išpažįstame esant vieną, šventą, visuotinę ir apaštališką. Ją mūsų Atpirkėjas prisikėlęs perdavė ganyti **Petru** (*Jn 21,17*); jam ir kitiems apaštalams pavedė ją skleisti ir valdyti (plg. *Mt 28,18 t.t.*); ją visiems amžiams pastatė kaip „tiesos šulą ir

¹³ K.L. Valančius, *Lietuvos valstybės konstitucijos*, p. 128.

¹⁴ Vatikano II Susirinkimo nutarimai. *Konstitucijos, deklaracijos, dekretai*, Vilnius: Aidai, 2001, p. 406–408.

atramą“ (1 Tim 3,15). Toji Bažnyčia, šiame pasaulyje įsteigta ir sutvarkyta kaip bendruomenė, laikosi Katalikų Bažnyčioje, valdomoje Petro įpėdinio ir bendrystėje su juo esančių vyskupų, nors už jos regimos sandaros ribų esama gausių šventumo ir tiesos elementų, kurie, būdami Kristaus Bažnyčiai priklausančios dovanos, yra akstinas visuotinei katalikiškai vienybei“¹⁵.

Vieną, šventą, visuotinę ir apaštališką Bažnyčių sudaro Lotynų (dar vadinama Romos, arba Vakarų) apeigų Katalikų Bažnyčia ir dar 21 Bažnyčia, kurios pripažįsta aukščiausią popiežiaus autoritetą ir yra visiškai vieningos su Apaštalu Sostu. Šios bažnyčios, t.y. Koptų, Etiopų, Sirijos, Maronitų, Sirų–Malankerlesių, Armėnų, Chaldėjų, Sirų–Malabaresių, Baltarusijos, Bulgarijos, Graikijos, Vengrijos, Italų–Albanų, Melkitų, Rumunijos, Vakarų Ukrainos (Karpatai), Slovakijos, Ukrainos, Jugoslavijos, Albanų, Rusijos, dar vadinamosios Rytų apeigų katalikų Bažnyčiomis, ir kartu su viena Vakarų apeigų Katalikų Bažnyčia sudaro *Visuotinę Katalikų Bažnyčių*. Rytų apeigų katalikų Bažnyčios turi apie 15 milijonų tikinčiųjų¹⁶. Šios Bažnyčios vadovaujasi bendru Teisynu – *Codex canonum Ecclesiarum orientalium* (CCEO)¹⁷, kuris įsigaliojo 1991 m. spalio 1 d. Lotynų apeigų Bažnyčios Kodeksas (CIC) buvo paskelbtas popiežiaus Jono **Pauliaus** II Apaštaline konstitucija *Sacrae disciplinae leges* 1983 m. sausio 25 d. ir įsigaliojo tą pačių metų pirmąją Advento dieną, t.y. 1983 m. lapkričio 27 d.¹⁸

Abiejų Kodeksų – tiek CIC, tiek CCEO – tas pats įstatymų leidėjas – popiežius. CIC ir CCEO kartu su Apaštaline konstitucija (1988 06 28) sudaro Visuotinės Bažnyčios teisinės sistemos dalį, kuria ji vadovaujasi tvarkydamą savo vidaus gyvenimą.

Taigi „Šventąją ir katalikiškąją Bažnyčią, kuri yra mistinis Kristaus Kūnas, sudaro tikintieji, Šventojoje Dvasioje organiškai vienijami to paties tikėjimo, tų pačių Sakramentų, tos pačios vadovybės, įaugę hierarchijos jungiamose įvairiose grupėse, sudarydami dalines Bažnyčias arba apeigas“, – sakoma Dekrete dėl Rytų katalikų Bažnyčių *Orientalium Ecclesiarum*¹⁹.

„Tos dalinės Rytų ir Vakarų Bažnyčios iš dalies viena nuo kitos skiriasi savo apeigomis, t.y. liturgija, bažnytine drausme ir dvasiniu paveldu, – toliau sakoma minėtame Dekrete, – tačiau visos jos lygiai patikėtos Romos popiežiaus pastoracinei valdžiai, kuris, kaip Petro įpėdinis, dieviškąja teise paveldi pirmenybę visoje Bažnyčioje. Tad visos jos lygiavertės, nė viena už kitas

¹⁵ Ten pat, p. 29–30.

¹⁶ P. Smilgys, Du teisės kodeksai Katalikų Bažnyčioje, *Soter*, 1999, Nr. 2 (30), p. 106.

¹⁷ Ten pat, p. 107.

¹⁸ Ioannis **Pauli** PP. II, *Codex iuris Canonici*, Vatican City, 1983, p. xxx.

¹⁹ Vatikano II Susirinkimo nutarimai. Konstitucijos, deklaracijos, dekretai, p. 347.

ne aukštesnė savo apeigomis ir turi vienodas teises bei pareigas, Romos popiežiaus vadovaujamos, skelbti Evangeliją visam pasauliui (plg. *Mk 16,15*)“²⁰.

Krikščionybės pradžia baltų šalyse datuojama X a. Vėliau krikščionybė plito **Mindaugo** ir vėlesniais laikais. Lietuvių tauta apsikrikštijo per tris kartus: 1261 m. – karalius **Mindaugas** su savo dvariškiais; 1387 – aukštaičiai; ir pagaliau 1413–1417 – žemaičiai.

„Tarp pirmojo – **Mindaugo** krikšto – ir masinio, pravešto **Jogailos – Vytauto**, praėjo virš 130 metų. Dar ilgiau truko, kol visa tauta pasisavino krikščionybės dvasią. Bet kartą joje įsitvirtinusi, ji tapo tautos gyvastingumo ir stiprybės šaltiniu. Krikščioniško – katalikiško tikėjimo stiprinama, lietuvių tauta ištvermingai pakėlė virš 120 metų užsitęsusių caristinės Rusijos genocidinę vergiją bei jos vykdomą religinį persekiojimą. Nepalaužia tautos dvasios ir dabartinis ateistinis komunizmas. Sibiro taigos, vergų lageriai ir partizanų pralietas kraujas iššaukia ne beprasmį kerštą, o ugdo kilniausius krikščioniškos meilės jausmus²¹ <...>“, – rašė Paulius A. **Baltakis**, OFM.

Todėl „Valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje Bažnyčias bei religines organizacijas“, – teigiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnio 1 dalyje. O šio straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad „Valstybės pripažintos Bažnyčios bei kitos religinės organizacijos turi juridinio asmens teises“²². Tradicinėmis valstybė pripažįsta devynias Lietuvos istorinio, dvasinio bei socialinio palikimo dalį sudarančias tradicines Lietuvoje egzistuojančias religines bendruomenes ir bendrijas: lotynų apeigų katalikų, graikų apeigų katalikų, evangelikų liuteronų, evangelikų reformatų, ortodoksų (stačiatikių), sentiikių, judėjų, musulmonų sunitų ir karaimų²³. Kitas bažnyčias bei religines organizacijas valstybė pripažįsta tikrai tada, jeigu jos turi atramą visuomenėje ir jų mokymas bei apeigos neprieštarauja įstatymui ir dorai.

„Tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų pripažinimo instituto konstitucinis įtvirtinimas reiškia, kad jų valstybinis pripažinimas yra neatšaukiamas. Tradiciškumas nėra nei sukuriamas, nei panaikinamas įstatymų leidėjo valios aktu, – pažymėjo Konstitucinis Teismas 2000 m. birželio 13 d. nutarime. – Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra ne jų, kaip tradicinių organizacijų, sukūrimo, bet jų tradiciškumo – nuo

²⁰ Ten pat, p. 348.

²¹ P.A. **Baltakis**, OFM, Jubilejui besiruošiant, *600 Lietuvos krikšto jubiliejus. Apžvalginis leidinys*, Lietuvos krikščionybės jubiliejaus komitetas, 1989, p. 15.

²² K.L. **Valančius**, *Lietuvos valstybės konstitucijos*, p. 183.

²³ Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (1995-10-04 Nr. I-1057), *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89–1985.

įstatymų leidėjo valios nepriklausančios jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę²⁴. Tai reiškia, kad tradicinės Bažnyčios ir religinės organizacijos civilinės teisės požiūriu negali būti steigiamos ar pasibaigti, t.y. jos yra juridiniai asmenys *per se*²⁵ (egzistuojantys savaime).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnyje yra vartojamos tokios sąvokos: „tradicinės Lietuvoje bažnyčios bei religinės organizacijos“, „valstybės pripažintos bažnyčios bei kitos religinės organizacijos“, „Bažnyčios bei religinės organizacijos“, „Bažnyčios bei kitos religinės organizacijos“²⁶. Religijotyrininkas P.Plumpa yra sakęs, kad terminas „tradicinės Lietuvoje Bažnyčios ir religinės organizacijos“ reiškia istorinio, dvasinio, socialinio bei kultūrinio paveldėtojo titulą, o terminas „Bažnyčios bei kitos religinės organizacijos“ apima ne tik krikščioniškąsias konfesijas, vadinamas Bažnyčiomis, bet ir nekrikščioniškas Lietuvoje egzistuojančias tradicines religijas²⁷.

Su šiais aiškinimais galima sutikti, bet tik iš dalies. Mums atrodo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 43 straipsnyje vartojama sąvoka „Bažnyčios ir religinės organizacijos“ norėta išskirti Bažnyčias ir jų steigiamas organizacijas: draugijas, pavyzdžiui, katalikiškojo mokslo, jaunimo ir t.t.²⁸, taip pat Bažnyčios institucijas, organizacijas, įmones ir kt.²⁹ Lietuvos Respublikos teisingumo ministras, atsižvelgdamas į tai, kad iki 1999 m. liepos 29 d. Teisingumo ministerijos išduodamuose tradicinėms religinėms bendruomenėms ir bendrijoms juridinio asmens pažymėjimuose nebuvo nuorodos, patvirtinančios, jog jos yra tradicinės religinės bendruomenės ar bendrijos, 2002 m. vasario 15 d. įsakymu Nr. 39 patvirtino tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų, kurioms Teisingumo ministerija iki 2002 m. vasario 12 d. įformino juridinio asmens teises, sąrašą³⁰. Šiame sąrašė yra 971 bažnytinis juridinis asmuo. Juos, vadovaujantis Katalikų žinynu³¹, galima suskirstyti į šias teises formas:

²⁴ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 49–1424.

²⁵ *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. 2-oji knyga: Asmenys, 1-asis leid., Vilnius: Justitia, 2002, p. 103.

²⁶ Žr. K.L.Valančius, *Lietuvos valstybės konstitucijos*, p. 183.

²⁷ *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras* (I dalis). Ats. redaktorius K.Jovaišas, Vilnius: Teisės institutas, K.Jovaišo PĮ, 2000, p. 370–371.

²⁸ P.Malakauskis, *Viešosios bažnytinės teisės*, Kaunas, 1931, p. 7–11.

²⁹ *Vatikano II Susirinkimo nutarimai*, p. 57, 68, 93.

³⁰ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. vasario 15 d. įsakymas Nr. 39 „Dėl tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų sąrašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17–707.

³¹ *Katalikų žinynas 2004*, Vilnius: Katalikų pasaulis, p. 3–4.

1. **Lietuvos Vyskupų Konferencija** – Katalikų Bažnyčios kolegialios valdžios institucija – nacionalinis Bažnyčios vyskupų susirinkimas (konferencija), – įgaliota spręsti pastoracijos, kulto ir kt. klausimus. Vyskupų Konferenciją kaip instituciją įsteigė Vatikano II Susirinkimas³². Popiežius Jonas Paulius II, įgyvendindamas šio Susirinkimo nutarimus, reformavo Kanonų teisės kodeksą, kuriame daugiau teisių suteikta vyskupų konferencijoms, jaunimo mokymo ir auklėjimo, santuokos, pasauliečių dalyvavimo Bažnyčios veikloje ir įvairių klausimų reguliavimo su pasaulietine valdžia srityje³³. Juridinio asmens teisės Lietuvos Vyskupų Konferencijai suteiktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. spalio 28 d. nutarimu Nr. 1053³⁴.

2. Juridinio asmens teises turi **visos septynios vyskupijų ir arkivyskupijų kurijos**. Kanonų teisės kodeksas nurodo, kad „vyskupijos kurija yra institucija, padedanti vyskupui vadovauti vyskupijai tiek sielovados, tiek administracinėje veikloje. Pats vyskupas skiria kurijos tarnautojus, atsižvelgdamas į veiklos pobūdį ir darbo apimtis, steigia atskirus veiklos institutus ir jų padalinius“³⁵ (kan. 469).

3. Juridinio asmens teisės pripažintos ir **keturioms iš septynių vyskupijoms**: Šiaulių, Kauno, Vilkaviškio ir Vilniaus, kurios kreipėsi dėl tokio pripažinimo³⁶.

4. Juridinio asmens teises turi Kauno, Telšių vyskupo V. **Borisevičiaus**, Vilkaviškio vyskupijos pal. arkivysk. J. **Matulaičio** ir Vilniaus Šv. Juozapo kunigų seminarijos.

5. Juridinio asmens teises turi **Lietuvos kariuomenės ordinariatas**, įsteigtas 2000 m. lapkričio 18 d. Šventojo Sosto Vyskupų kongregacijos dekretu³⁷. Ordinariatas yra juridinis asmuo pagal Lietuvos kariuomenės ordinariato reglamentą³⁸.

6. **Lietuvos kariuomenės ordinariato kurijai** taip pat suteiktos juridinio asmens teisės.

7. **Dievui pašvęstojo gyvenimo institutai**: Angelų seserų kongregacijos Vilniaus namai; Betliejaus ir Dangun paimtosios Mergelės seserų vienuolija;

³² Vatikano II Susirinkimo nutarimai, p. 41–42, 111, 198–200.

³³ *Religijotyros žodynas*, Vilnius: Mintis, 1991, p. 404.

³⁴ *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 86–1630.

³⁵ Ioannis Pauli PP. II, *Codex iuris Canonici*, p. 86.

³⁶ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17–707.

³⁷ Plačiau žr. K.L. **Valančius**, Kariuomenėje tarnaujančių katalikų sielovada: kanoninis teisinis reglamentavimas, *LKMA Metraštis*, t. 22, Vilnius, 2003, p. 433–444.

³⁸ *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 83–3628.

Dieviškosios Jėzaus Širdies pranciškonų kongregacija; Dievo Apvaizdos seserų kongregacija; Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacija; Eucharistinio Jėzaus seserų kongregacijos Vilniaus I ir II namai; Kauno seserų benediktinių kongregacija; Klaipėdos Kristaus Karaliaus parapijos pasauliečių pranciškonų ordino brolija; Kristaus Karaliaus seserų kongregacija, Lietuvos jėzuitų provincija; Lietuvos kapucinų Lurdo viceprovincija; Lietuvos moterų vienuolių aukštesniųjų vyresniųjų konferencija; Lietuvos pasauliečių pranciškonų ordino Telšių vyskupijos brolijos vietinė brolija prie Kretingos Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai parapijos ir kt.

8. Katalikiškos mokslo ir švietimo institucijos: 1) Lietuvos katechetikos centras; 2) vyskupijų katechetikos centrai ir kt.

9. Katalikiškos organizacijos, centrai ir sąjūdžiai, pavyzdžiui, vyskupijų jaunimo centrai; Katalikų evangelizacijos centras; *Comunione e liberazione* (Bendrystė ir išsilaisvinimas) brolija; Fokoliarų judėjimas, kurio tikslas prisidėti prie paskutinio Jėzaus troškimo įgyvendinimo: „Tegul visi bus viena!“; Šeimos centrai ir kt.

10. Bažnyčios: Akmenės Šv. Kūdikėlio Jėzaus Teresės bažnyčia; Alantos Šv. Apaštalo Jokūbo bažnyčia; Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia; Berčiūnų Lietuvos Kankinių bažnyčia; Ignalinos Švč. M. Marijos Gimimo bažnyčia ir kt.

11. Religinės bendruomenės: Alytaus r. Raižių musulmonų religinė bendruomenė; Aušros Vartų Marijos ir Šv. **Teresėlės** religinė bendruomenė; Baltromiškių Senovės Pravoslavų Pamario cerkvės sentikių religinė bendruomenė; Kauno m. sentikių religinė bendruomenė; Katalikų bendruomenė „Gyvieji akmenys“ ir kt. bažnytiniai juridiniai asmenys, turintys savo pavadinime žodžius „religinė bendruomenė“ arba „katalikų bendruomenė“. Jų įregistruota daugiau kaip 20.

Religijotyros žodyne nurodoma, kad bendruomenė yra kurios nors religijos tikinčiųjų susivienijimas – pirminė, žemiausia bažnyčios institucija³⁹. Ją sudaro dvi pagrindinės grupės – pasauliečiai ir dvasininkai bei formalios ir neformalios pagalbinės grupės, atliekančios bendruomenės valdymo funkcijas. Svarbiausi bendruomenę vienijantys elementai yra: 1) bendri religiniai vaizdiniai, idėjos, simboliai ir tikslai; 2) bendra kultinė ir nekultinė veikla; 3) subordinacija, funkcijų pasiskirstymas. Bendruomenės narių santykius reguliuoja speciali kontrolės sistema: bažnytinė (kanonų) teisė; šariatas (arab. *šaria* – tikrasis kelias) – nekodifikuota normų, reglamentuojančių religinį ir pasaulietinį musulmonų gyvenimą, visuma; talmudas (hebr. *talmūd* –

³⁹ Religijotyros žodynas, p. 63.

mokslas) – religinių, teisinių, etinių judaizmo normų rinkinys, kitų konfesijų norminiai aktai. Be to, bendruomenių narių santykius reguliuoja narių viešoji nuomonė, bendruomenės valdyba, religinės moralės normos. Bendruomenė, norėdama veikti, turi būti įregistruota juridinių asmenų registre⁴⁰.

Vokiečių sociologas ir religijos sociologijos pradininkas Maksas **Weberis** pažymi, kad „bendruomenė šia religine prasme yra antroji bendruomenių kategorija, nes šiuo žodžiu vadinami ir dėl ekonominių, fiskalinių ar politinių priežasčių susidarę kaimynų junginiai. Religinės bendruomenės atsiranda ne tik dėl pranašų veiklos ir jas sukuria ne visi pranašai. Apskritai jos atsiranda tik tada, kai pranašo misija rutinizuojama (*Veralltäglicung*), kai arba pats pranašas, arba jo mokiniai garantuoja nuolatinę misiją bei malonės teikimą, pasirūpindami malonės teikėjų *ekonomine egzistencija*“⁴¹.

Terminas *bendruomenė* (gr. *ekklēsia*, lot. *ecclesias*) krikščionių raštuose atsirado I a. pab.–II a. pr. ir tikinčiųjų vartojamas organizacinio centro ir Bažnyčios (kaip bendruomenių visumos) reikšme. Vienas seniausių ankstyvosios krikščionybės dokumentų – **Klemenso** Romiečio laiškas (apie 96 m.) Korinto bendruomenei prisako saugoti „Bažnyčios vienybę“. Terminą *Ecclesia* bendruomenių visumos reikšme vartoja **Irenėjus**, **Tertulijonas**, **Klemenso Aleksandrietis**, **Origenas**. Į Lietuvos teisės aktus terminas „religinė bendruomenė“ galutinai įtrauktas 1995 m., kai buvo priimtas Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas⁴². Pagal šį įstatymą, *religinė bendruomenė* yra asmenų grupė, siekianti įgyvendinti tos pačios religijos tikslus. Ji gali būti atitinkamos religinės bendrijos vietinis padalinys. *Religinės bendrijos* yra Bažnyčių ir tolygių religinių organizacijų – bendruomenių, siekiančių įgyvendinti tos pačios religijos tikslus, susivienijimai. Bendriją sudaro ne mažiau kaip dvi religinės bendruomenės, turinčios bendrą vadovybę. *Religiniai centrai* yra aukštesniosios religinių bendrijų valdymo institucijos. „Pavyzdžiui, – teigia **V. Aliulis**, MIC, – katalikų, stačiatikių, liuteronų atveju: parapija – bendruomenė, vyskupija – bendrija, vyskupas su savo kurija – religijos centras“⁴³. Tačiau **M. Weberis** yra kitokios nuomonės. Jis rašo: „Religinės bendruomenės, iš kurios radosi „konfesijos“ sąvoka, ir politinės valdžios santykių tyrimas yra „valdžios“ (*Herrschaft*) analizės tema. Čia pakanka konstatuoti tik tiek: „bendruomeninis religingumas“ (*Gemeindereligio-*

⁴⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 12 d. nutarimas Nr. 1407 „Dėl juridinių asmenų registro įsteigimo ir juridinių asmenų registro nuostatų patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 107–4810.

⁴¹ **M. Weber**, *Religijos sociologija*, Vilnius: Pradai, p. 73–74.

⁴² *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89–1985.

⁴³ **V. Aliulis**, MIC, „Nežinote, ko prašote“, *Naujasis židinys / Aidai*, 2001, Nr. 12, p. 686.

sität) yra nepastovus reiškiny su nevienodai ryškiomis apraiškomis. Mes kalbėsime apie jo egzistavimą tik ten, kur 1) pasauliečiai susivienija *nuolatinai* bendruomeninei veiklai ir 2) aktyviai daro įtaką jos eigai. Administracinis padalinys, atskiriantis dvasininkų kompetencijos sritis, yra parapija (*Parochie*), o ne bendruomenė⁴⁴. Taigi parapija (lenk. *parafia*, lot. *parochiá*, gr. *paroikia* – apskritis) – tai mažiausias krikščionių Bažnyčių administracinis teritorinis padalinys. Katalikų parapija turi parapijos, kartais dar pagalbinę (*flija*) bažnyčią, kurią valdo klebonas. M. Weberio nuomone, parapija ir bendruomenė nėra tapačios sąvokos. Mūsų manymu, bendruomenė yra ne tik parapija, bet ir kiti religiniai susivienijimai: vienuolynai, kiti Dievui pašvęstojo gyvenimo institutai, kitų konfesijų (bendrijų) vietiniai padaliniai.

Parapija gali būti suprantama dvejopai. Tai – apibrėžtos teritorijos tikintieji ir parapijos, sudarytos remiantis apeigomis, kalba, tautybe ir kitais tiksliais motyvais, kurias Kanonų teisės kodeksas (518 kan.) vadina personalinėmis parapijomis.

„Parapija yra konkreti *communitas christifidelium*, stabiliai sudaryta vietinės Bažnyčios apibrėžtyje, kurioje sielovada, remiantis diecezijos vyskupo autoritetu, patikėta klebonui kaip tikram ganytojui“, – sakoma Dvasininkijos kongregacijos instrukcijoje „Kunigas, parapijos bendruomenės ganytojas ir vadovas“⁴⁵. Pagal Kanonų teisės kodekso 519 kan., klebonas yra tikrasis jam patikėtos parapijos ganytojas, vykdamas parapijos sielovadą diecezijos vyskupo valdžia, o drauge su vyskupu pašauktas dalyvauti Kristaus tarnyboje, kad bendruomenei tarnautų atlikdamas mokymo, šventinimo ir valdymo funkcijas, bendradarbiaudamas su kitais kunigais ar diakonais, talkinant pasauliečiams tikintiesiems pagal teisės normas. CIC 526 kan. nustato, kad prireikus, jei to reikalauja aplinkybės, parapiją galima patikėti administratoriui. Tačiau šiuo atveju 539 kan. nurodo, kad turi būti tai padaryta laikinu potvarkiu⁴⁶. Todėl siekiant išlaikyti terminologijos grynumą ir vengiant galimo klaidinimo, reikėtų apdairiai vartoti sąvokas „religinė bendruomenė“ ir „parapija“. Mūsų nuomone ten, kur galima apsieiti su sąvoka „parapija“, nevertotina sąvoka „religinė bendruomenė“. Be to, teisės aktuose reikėtų plačiau įteisinti sąvokos „bažnytiniai juridiniai asmenys“ vartojimą. Ši sąvoka vartojama Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių aspektų (toliau –

⁴⁴ M. Weber, *Religijos sociologija*, p. 77–78.

⁴⁵ Plačiau žr. Dvasininkijos kongregacijos instrukcija „Kunigas, parapijos bendruomenės ganytojas ir vadovas“, *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 22 (166), p. 2.

⁴⁶ Ioannis Pauli PP. II, *Codex iuris Canonici*, p. 95, 97, 100.

Sutartis) 2, 3, 5, 10 straipsniuose, o sąvoka „Katalikų Bažnyčia ir jos bendruomenės“ pavartota vos vieną kartą (4 str.)⁴⁷. Sąvoka „juridiniai Bažnyčios asmenys“ buvo vartojama ir Lietuvos konkordate⁴⁸. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių santykių 2 straipsnis nustato, kad Lietuvos Respublika pripažįsta Katalikų Bažnyčiai juridinio asmens statusą. Juridinio asmens teisės civilinėje teisėje pripažįstamos pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus visoms Katalikų Bažnyčios institucijoms Lietuvos Respublikoje, kurios pagal Kanonų teisę turi viešojo ar privataus juridinio asmens statusą⁴⁹. Kompetentinga Katalikų Bažnyčios institucija, vadovaudamasi Kanonų teisės normomis, gali įsteigti, pakeisti, panaikinti ir pripažinti bažnytinius juridinius asmenis. Kompetentinga valstybinė institucija informuojama apie tokius sprendimus, kad su jais susiję pasikeitimai būtų įregistruoti pagal valstybės teisės reikalavimus. Dokumentų, pateikiamų Teisingumo ministerijai, steigiant bažnytinius juridinius asmenis, t.y. religines bendruomenes, bendrijas ar centrus, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti juridinius asmenis, filialus ar atstovybes, keičiant jų įstatus ar juos atitinkančius dokumentus ir registro duomenis, išbraukiant juos iš juridinių asmenų registro, sąrašas yra patvirtintas Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 287⁵⁰.

Tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų statuso ypatumai.

Konstitucijos nuostata, kad valstybė pripažįsta tradicines Lietuvoje Bažnyčias bei religines organizacijas, atspindi visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę, „yra tas konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis Bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis“, – sakoma Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarime⁵¹.

Konstitucinis Teismas minėtame nutarime nurodė, „kad, neribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms Bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms Bažnyčioms ir religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios bažnyčios bei religinės organizacijos“⁵². Visų pirma, tai pasakyti-

⁴⁷ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 67–2022.

⁴⁸ *Valstybės žinios*, 1927, Nr. 264–1708.

⁴⁹ Žr. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 2.37 str., *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74–2262.

⁵⁰ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 114–5183.

⁵¹ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 49–1424.

⁵² Ten pat.

na apie Bažnyčios ir Valstybės teisinius santykius. Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutarties dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių aspektų 1 straipsnyje pabrėžiama, kad tiek Katalikų Bažnyčia, tiek Valstybė yra nepriklausomos bei autonomiškos kiekviena savo srityje ir laikydamosi šio principo glaudžiai bendradarbiauja siekdamos kiekvieno žmogaus ir visuomenės dvasinės ir materialinės gerovės.

Antra, Katalikų Bažnyčios padėtis skiriasi nuo kitų Bažnyčių, nes Šventasis Sostas, būdamas tarptautinės sutarties subjektas, vesdamas derybas su valstybe gali susitarti dėl tokių dalykų, kurie, būdami tarptautiniai susitarimai, įgyja viršenybę tiek civilinės, tiek kanonų teisės atžvilgiu. Todėl kompetentingos Lietuvos Respublikos institucijos ir kompetentingos Katalikų Bažnyčios institucijos abiem šalims priimtinais būdais bendradarbiauja švietimo, kultūros, šeimos, socialiniais, o ypač dorovės bei žmogaus orumo apsaugos klausimais. Ta nuostata dar kartą patvirtina, kad Katalikų Bažnyčia, kaip *juris proprii* korporacija, savo teises yra įgijusi ne iš valstybės, todėl savo santykius grindžia pariteto pagrindais, įtvirtintais sutartimi, sudaryta tarp Šventojo Sosto ir Lietuvos Respublikos. Be to, ši sutartis parodo, M. Römerio žodžiais tariant, „<...> aukštą moralinį šios Bažnyčios autoritetą, kuriuo, bent šiam laipsny, jokia kita krikščionių Bažnyčia pasigirti negali“⁵³. Lietuvos Respublika yra viena iš 174 pasaulio valstybių, kuri palaiko dvišalius diplomatinis santykius ir turi sudariusi su Šventuoju Sostu tris sutartis: jau minėtą Sutartį, Sutartį dėl bendradarbiavimo švietimo ir kultūros srityje, taip pat Sutartį dėl kariuomenėje tarnaujančių katalikų sielovados⁵⁴.

Trečia, kompetentinga Katalikų Bažnyčios vadovybė turi išskirtinę teisę laisvai tvarkyti bažnytinių gyvenimą, steigti ir panaikinti bažnytines provincijas, arkivyskupijas, apaštalines administratūras, teritorines prelatūras, teritorines abatijas, asmenines prelatūras, parapijas, vienuolinius namus ir kitus bažnytinius juridinius asmenis. Katalikų Bažnyčia juridinius asmenis, kurių tikslas – įgyvendinti teisę į tikėjimo laisvę, steigia Kanonų teisės kodekso nustatyta tvarka. Jų veiklos pagrindas yra Kanonų teisės kodeksas, statutai ir kitos normos. Lotynų apeigų Kanonų teisės kodekso 113–123 kan. kalba apie juridinio asmens teisinę padėtį Katalikų Bažnyčioje; jis pagal bažnytinę teisę yra kitaip suprantamas nei civilinėje teisėje.

⁵³ M. Römeris, *Valstybė ir jos konstitucinė teisė*, t. 2, Kaunas, 1935, p. 189.

⁵⁴ Konferencija apie Lietuvos ir Šventojo Sosto santykius, *Bažnyčios žinios*, 2003, Nr. 5(173), p. 16–19; J. Taran, Šventojo sosto diplomatija. Kodėl?, *LKMA Metraštinis*, t. 23, Vilnius, 2003, p. 251.

Jeigu kanonai, statutai arba kitų Bažnyčios teisės aktų normos nustato taisykles, kurios prieštarauja įstatymuose įtvirtintoms imperatyvioms teisės normoms, tai pagal Lietuvos Respublikos CK taikomos įstatymų nuostatos. Tačiau Lietuvos Respublikos CK antrosios knygos normos taikomos tik ta apimtimi, kuri nurodyta CK 2.37 str. 3 dalyje⁵⁵.

Tradicinių Bažnyčių juridiniai asmenys, nurodyti Lietuvos Respublikos CK 2.37 str. 2 dalyje, norintys būti įtraukti į Juridinių asmenų registrą (toliau – Registras), Teisingumo ministerijai pateikia pranešimą, kuriame nurodomas juridinio asmens pavadinimas, buveinė, valdymo organų nariai, turintys teisę juridinio asmens vardu sudaryti sandorius, jų teisių ribos. Vietoj valdymo organų narių duomenų pateikimo tradicinė religinė bendruomenė, bendrija ar centras gali nurodyti įtraukti į registrą įrašą, kad juridinis asmuo veikia pagal konkrečios tradicinės religinės bendruomenės, bendrijos kanonus, statutus ar kitas normas. Pranešime apie tradicinių religinių bendruomenių, bendrijų ir centrų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti įsteigtus juridinius asmenis turi būti patvirtinta, kad įsteigtas juridinis asmuo pagal kanonus, statutus ar kitas normas gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ir atsakovu teisme. Pranešimas turi būti pasirašytas pagal konkrečios religinės bendruomenės ar bendrijos kanonus, statutus ar kitas normas kompetentingos vadovybės.

Steigiant tradicinių bažnytinių juridinių asmenų filialą ar atstovybę, neturintį juridinio asmens teisių, filialo ar atstovybės steigėjas pateikia Teisingumo ministerijai pranešimą, kuriame nurodomas filialo ar atstovybės pavadinimas, buveinė, duomenys apie jų valdymo organų narius, turinčius teisę steigėjo vardu sudaryti sandorius, jų teisių ribos. Pranešimas turi būti pasirašytas pagal konkrečios religinės bendruomenės ar bendrijos kanonus, statutus ar kitas normas kompetentingos vadovybės⁵⁶.

Religinė bendruomenė ar bendrija gali steigti kitus juridinius asmenis, kurie nėra struktūriniai padaliniai, jeigu tai neprieštarauja Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymui⁵⁷. Toks įsteigtas juridinis asmuo pagal Lietuvos Respublikos CK nelaikomas struktūriniu padaliniu ir steigiamas atsižvelgiant į jo veiklos pobūdį. Antai bendrojo lavinimo mokyklos steigiamos CK bei Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo⁵⁸ nustatyta tvarka ir t.t.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. 2-oji knyga. p. 103–105; R. Ruškytė, Bažnyčia ir religinės bendruomenės, *Civilinė teisė. Bendroji dalis*, t. 1, Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004, p. 282–286.

⁵⁶ *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 114–5183.

⁵⁷ *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89–1985; 1997, Nr. 66–1618; 2000, Nr. 40–1115.

⁵⁸ *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 23–593; 2003, Nr. 63–2853; 2004, Nr. 103–3755.

Išvados. Tradicinių Lietuvoje Bažnyčių bei religinių organizacijų statusą nustato, pirma, Lietuvos Respublikos Konstitucija. Tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas ir jų statuso nustatymas Konstitucijoje yra ypatingas jų valstybinio pripažinimo būdas, kuris reiškia, kad jų valstybinis pripažinimas yra neatšaukiamas.

Antra, Bažnyčių bei religinių organizacijų įvardijimas kaip tradicinių yra jų santykių su visuomene būklės konstatavimo aktas, atspindintis visuomenės religinės kultūros raidą ir būklę. Be to, šis konstatavimas yra „konstitucinis pagrindas, kuriuo remiantis valstybėje gali būti nustatoma skirtinga tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų būklė, palyginti su kitomis Bažnyčiomis bei religinėmis organizacijomis. Tai reiškia, kad neapribojant Konstitucijoje įtvirtintų visoms Bažnyčioms bei religinėms organizacijoms garantuojamų teisių, tradicinėms Bažnyčioms bei religinėms organizacijoms įstatymu gali būti užtikrinamos ir tokios teisės, kurių neturi tradicinėmis nesančios Bažnyčios bei religinės organizacijos“⁵⁹.

Trečia, toks Konstitucinio Teismo konstatavimas turi svarbią prasmę, nes įgalina sėkmingiau vykdyti Katalikų Bažnyčios, kitų tradicinių konfesijų restituciją, atkurti jų turėtas teises švietimo, mokslo, santuokos registravimo ir kt. srityse.

Ketvirta, reikėtų plačiau vartoti sąvoką „bažnytiniai juridiniai asmenys“, kuri įtvirtinta Sutartyje su Šventuoju Sostu dėl Katalikų Bažnyčios ir Valstybės teisinių santykių aspektu, vietoj gremėzdiškos sąvokos „religinės bendruomenės, bendrijos, centrai, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti įsteigti juridiniai asmenys“.

Penkta, konstitucinis tradicinių Bažnyčių bei religinių organizacijų įtvirtinimas įgalino, viena vertus, Katalikų Bažnyčią sudaryti sutartis su Šventuoju Sostu, o antra vertus, leido Katalikų Bažnyčiai laisvai steigti bažnytinius juridinius asmenis, juos registruoti supaprastinta tvarka ir ją taikyti kitoms tradicinėms Bažnyčioms ir religinėms organizacijoms.

Šešta, bažnytinių juridinių asmenų įtraukimas į Juridinių asmenų registrą teorinėje plotmėje yra neprivalomas, nes Lietuvos Respublikos CK 2.37 str. normos nustato, kad tradicinės religinės bendruomenės ir bendrijos yra juridiniai asmenys, vadinasi, jų registracija, kaip minėta, neprivaloma. Tai reiškia, kad bažnytinių juridinių asmenų nariai įgyja teises ir pareigas nuo to momento, kaip numato kanonų teisės normos. Tačiau praktinėje plotmėje tai daryti prasminga, o kai kuriais atvejais net neišvengiama. Ypač tada, kai

⁵⁹ *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 49–1424.

pagal Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą jos nori imtis gamybinės ūkinės veiklos, steigti labdaros fondus, švietimo ir kultūros įstaigas ir pan. Be to, bažnytinių Juridinių asmenų įtraukimas į Juridinių asmenų registrą suteikia jiems viešą pripažinimą, įgalina visateisiškai dalyvauti civilinėje apyvartoje: sudaryti sandorius, perduoti (įgyti) nuosavybės teisę, vykdyti finansines operacijas ir t.t.

Septinta, Visuotinė Katalikų Bažnyčia vadovaujasi jai būdingais teisiniais nuostatais, o civiliniai įstatymai joje veikia tiek, kiek neprieštarauja dieviškai ir kanonų teisei (kan. 22). Toks civilinių įstatymų veikimas kanoninėje terminijoje yra vadinamas civilinių įstatymų kanonizacija (lot. *canonizatio*, gr. *kanonizo* – laikau pavyzdžiu) – pavertimu privaloma taisykle.

Literatūra

- Abramavičius A., Mikelėnas V., Įmonių vadovų teisinė atsakomybė, 2 leid., Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1999.
- Aliulis V., MIC, „Nežinote, ko prašote“, *Naujasis židinys/Aidai*, 2001, Nr. 12.
- Baltakis P.A., OFM, Jubiliejui besiruošiant, 600 Lietuvos krikšto jubiliejus. Apžvalginis leidinys, Chicago, Illinois: Lietuvos krikščionybės jubiliejaus komitetas, 1989.
- Codex iuris canonice. Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus, Vatican City, 1983.
- Dogminė Konstitucija apie Bažnyčią *Lumen gentium*, Vatikano II Susirinkimo nutarimai, Vilnius: Aidai, 2001.
- Dekretas dėl Rytų Katalikų Bažnyčių *Orientalium Ecclesiarum*, Vatikano II Susirinkimo nutarimai, Vilnius: Aidai, 2001.
- Dvasininkijos kongregacija. Instrukcija „Kunigas, parapijos bendruomenės ganytojas ir vadovas“, *Bažnyčios žinios*, 2002, Nr. 22 (166).
- Katalikų žinynas 2004, Vilnius: Katalikų pasaulis, 2004.
- Kelsen H., Grynoji teisės teorija, Vilnius: Eugrimas, 2002.
- Konferencija apie Lietuvos ir Šventojo Sosto santykius, *Bažnyčios žinios*, 2003, Nr. 5 (173).
- Malakauskis P., Viešosios bažnytinės teisės, Kaunas: Šviesa, 1931.
- Popiežius Jonas Paulius II, Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Ecclesia in Europa*, *Bažnyčios žinios*, 2003, Nr. 16 (184).
- Römeris M., Valstybė ir jos konstitucinė teisė, t. 2, Kaunas, 1935.
- Tauran J.L., Šventojo Sosto diplomatija. Kodėl?, *LKMA Metraštis*, t. 23, Vilnius, 2003.
- Valančius K.L., Lietuvos valstybės konstitucijos, Vilnius: Ekonomikos mokymo centras, 2001.
- Valančius K.L., Kariuomenėje tarnaujančių katalikų sielovalda: kanoninis teisinis reglamentavimas, *LKMA Metraštis*, t. 22, Vilnius, 2003.

- Konkordatas Šv. Sosto ir Lietuvos Respublikos (Respublikos Prezidento Antano Smetonos ratifikuotas 1927 m. spalio 20 d. ir šv. Tėvo Pijaus XI-1927 m. gruodžio 8 d. Ratifikacijos dokumentais pasikeista Romoje 1927 m. gruodžio 10 d.), *Vyriausybės žinios*, 1927, Nr. 264–1708.
- Lietuvos Respublikos ir Šventojo Sosto sutartis dėl santykių tarp Katalikų Bažnyčios ir valstybės teisinių aspektų, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 67–2032.
- Lietuvos TSR įstatymas „Dėl maldos namų bei kitų pastatų grąžinimo religinėms bendruomenėms (1990 02 14 Nr. XI-3697), *Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos (vienuoliktojo šaukimo) septynioliktoji sesija. Stenogramos*, Vilnius: Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo leidykla, 1990.
- Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl pastatų grąžinimo religinėms bendrijoms“ (1995 02 23 Nr. I-814), *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 19–436.
- Lietuvos Respublikos religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymas (1995 03 21 Nr. 1-822), *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 27–600.
- Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymas (1995 10 04 Nr. I-1057), *Valstybės žinios*, 1995, Nr. 89–1985.
- Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo 1 staripsnio 5 punkto, 10 straipsnio 3 ir 4 dalių, 15 straipsnio 1 dalies, 20 straipsnio, 21 straipsnio 2 punkto, 32 straipsnio 2 dalies, 34 straipsnio 2,3 ir 4 dalių, 35 straipsnio 2 ir 5 punktų, 37 straipsnio 2 punkto ir 38 straipsnio 2 ir 3 punktų atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 49–1424.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (2003 06 17 Nr. IX-1630), *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 63–2853.
- Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2002 m. vasario 15 d. įsakymas Nr. 39 „Dėl tradicinių religinių bendruomenių ir bendrijų sąrašo patvirtinimo“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 17–707.
- Lietuvos Vyskupų Konferencijos ir Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 2002 m. rugpjūčio 2 d. susitarimas Nr. 140 „Dėl Lietuvos kariuomenės Ordinariato reglamento“, *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 83–3628.
- Dokumentų, pateikiamų Teisingumo ministerijai, steigiant religines bendruomenes, bendrijas ir centrus, jų tos pačios religijos tikslams įgyvendinti juridinius asmenis, filialus ar atstovybes, keičiant jų įstatus ar juos atitinkančius dokumentus ir registro duomenis, išbraukiant juos iš Juridinių asmenų registro, sąrašas. Patvirtinta Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2003 m. lapkričio 28 d. įsakymu Nr. 287, *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 114–5183.
- Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. 2-oji knyga. Asmenys, 1-asis leid., Vilnius: Justitia, 2002.
- Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras (I dalis), ats. redaktorius K. Jovaišas, Vilnius: Teisės institutas, K. Jovaišo PĮ, 2000.

Įteikta 2004 m. rugpjūčio mėn.

CHURCH JURIDICAL PERSONS

Kazimieras Valančius

Summary

In Lithuania religious communities, societies, and centers are often treated like establishments because they have the rights of a juridical person. This was shown in the intense exchange of letters with the Republic of Lithuania Ministry of Finance, the State Tax Inspection at the Republic of Lithuania Ministry of Finance, and other institutions. For example, in the 14 June 2000 document No. 1-327-2000 to the Seimas (parliament) of the Republic of Lithuania and the Government of the Republic of Lithuania, it is pointed out that only the lack of understanding and respect for the nature of the Church and its organizations, their sacred, social, and religious purpose allows the authors of a document [State Tax Inspection at the Republic of Lithuania Ministry of Finance 12 January 2000 document No. 08-01-06/470 „For the declarations and taxation of the income of religious communities“] to declare „that „religious communities“ <...> exist or <...> to declare that the realized income of religious communities (i.e. parishes, societies, and centers, for example, dioceses or archdioceses) consists of the production issued from these organizations, other material values, completed works. The services, such as baptisms, blessing of marriages, funerals, etc., offered in parishes are not supplied by the parish as a juridical person but by the priests working in the parishes, and the donations they receive for these services are not subjected to state taxes. Thus, it become unclear which works make up the realized income of the parish or other religious society. In that document there are more assertions, incompatible with the status of religious communities and societies even though they are juridical persons.

The article seeks to emphasize the contribution of the Catholic Church to the formation (of the concept) of a juridical person, to place in a historical perspective the recognition of a juridical person in the Constitutions of the Republic of Lithuania. The article analyzes the nature, conception, variety of legal forms of church juridical persons, and the peculiarities of the status of traditional churches and religious organizations. The article was prepared taking into account not only the Constitution of the Republic of Lithuania, other laws but also the documents of the Catholic Church. It proposes that the concept of „church juridical persons“ should be used more often in the legal acts of Lithuania instead of the cumbersome term of „religious communities, societies, and centers together with the juridical persons established for implementing the goals of the same religion.“ It also emphasizes the meaning, peculiarities, and importance of entering the traditional church juridical entities into the register of juridical entities.